

Огульчанська О.А.

кандидат філологічних наук,
ст. викладач кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

СВІЙ/ЧУЖИЙ ХРОНОТОП У РОМАНІ ДОТ ГАТЧИСОН «САД МЕТЕЛИКІВ»

***Анотація:** У статті проаналізовано свій/чужий хронотоп у романі сучасної американської письменниці Дот Гатчисон «Сад метеликів». Акцентовано на тому, що мотив колекціонування, що є одним із домінуючих у постмодерних текстах, є одним із головних характеротворчих чинників, і реалізується він через послуговування авторкою різними варіаціями психологічного (особистісного) часопростору.*

***Ключові слова:** роман, часопростір, сюжет, персонаж, постмодерний текст*

Дот Гатчисон – сучасна американська письменниця, авторка «Троянди травня», «Діти літа», «Сад метеликів» та інших творів. Гостросюжетний трилер «Сад метеликів» одразу після виходу в світ привернув увагу читачів і став однією з найпопулярніших книг на найбільшому книжковому ринку Amazon. Глибокий психологізм, емоційна напруга, нетривіальний сюжет – усе це робить трилер Гатчисон привабливим для читача. Сюжет роману перегукується з твором великого майстра художнього слова – Джона Фаулза «Колекціонер». В обох романах центральною темою є зображення збоченців і убивць, які колекціонують молодих дівчат. У творі Фаулза йдеться про колекціонера, який знайшов, на його думку, найдосконаліший екземпляр метелика – дівчину на ім'я Міранда, яку утримує проти її волі у замиському будиночку, де вона згодом помирає. У романі «Сад метеликів» Дот Гатчисон йде далі у сюжетному плані, ускладнюючи і саму структуру твору, і сюжетні лінії. Тема колекціонування у постмодерністських художніх творах набуває великої популярності. Науковець Помогайбо Ю. зазначає, що саме з роману Джона Фаулза «Колекціонер» захоплення збиранням, колекціонуванням починає пояснюватися як спроба подолати «нем» (свою нікчемність) і зосередити свою увагу не на внутрішній порожнечі, а на наповненості світу речей [4, с. 247]. Множинність інтерпретацій співвідношення категорій духовного й тілесного в постмодерністських текстах і надалі залишається актуальним об'єктом для літературознавчих

досліджень [1]. Також цілком слушним, на нашу думку, є звернення Помогайбо Ю. до концепції Ж. Бодріяра, який уважав, що кожна річ може мати два сенси – бути тим, чим користуються і бути тим, чим володіють.

У дослідженні ми акцентували увагу на часопросторових координатах, що є композиційним і характерологічним ядром. Як відомо, хронотоп є невід'ємною складовою структури художнього тексту. Ми зосередили свою увагу на опозиційній парі свій/чужий хронотоп тому що вважаємо, що аналіз хронотопу саме з такої позиції є найбільш вмотивованим, коли йдеться про психологічний портрет. Головний персонаж твору, Садівник, як його називають викрадені ним дівчата, співіснує одночасно в двох часопросторових площинах. Йдеться про створений ним Сад, де він утримує своїх метеликів – викрадених дівчат, і його будинок, в якому він живе разом з дружиною і синами. Обмежений простір, яким у творі є Сад Метеликів, – це простір безмежних можливостей Садівника, простір, в якому він почувається затишно і відчуває себе комфортно. А сам Сад є справжнім витвором мистецтва: «Безліч яскравих квітів усіх можливих і неможливих кольорів буяли серед пишної зелені й дерев, а навколо них кружляли цілі хмарки метеликів», «Усе це приголомшувало вже своїми розмірами, не кажучи навіть про буяння кольорів. Водоспад впадав у потічок, що звиваючись, струмів до маленького ставка, на якому квітнули лілеї...» [3, с. 21].

Одна з головних героїнь роману, яка називає себе Майсю, так характеризує Садівника: «Такий собі бог, що створює свій власний маленький світ» [3, с.27]. У статті Помогайбо Ю. аналізує феномен колекціонування у творах інших письменників, зауважуючи, що «колекціонування є способом утвердження влади і механізмом маніпулювання» [4, с. 247]. Саме такий приклад ми можемо бачити і у творі Дот Гатчисон. Створення окремого простору, Саду Метеликів, та наповнення його привабливими молодими дівчатами від 16 до 21 року можна розглядати саме як прояв влади. Адже у цьому просторі все відбувається за чітко встановленими правилами господаря, а ті, хто порушують ці правила, вмирають: «Ми знали, що всюди були встановлені камери, бо вночі червоні мерехтливі вогники були добре помітні. Але в ті дні, коли ми гралися, він приходив до Саду й спостерігав за нами особисто зі скелі біля водоспаду, і його розчулена усмішка свідчила, що саме про це він і мріяв» [3, с. 108]. Так садівник розуміє кохання. З розповіді Майї читач дізнається і про те, що Садівник, хоча і поводить з дівчатами досить добре (на його глибоке переконання), проте не визнає будь-якого власного простору.

Навіть невеличкі кімнати, де змушені були жити дівчата, були власністю Садівника: «Сам Садівник поняття власного простору не визнавав. Він сидів, прихилившись спиною до узголів'я, влаштувавши голову новенької в себе на колінах і пестячи долонею її виголений череп» [3, с. 144]. Кожній дівчині він особисто робив тату вздовж усієї спини у вигляді крил прекрасних метеликів, а потім кожну з цих дівчат селив в окремі кімнати, де вони почувалися бранцями, а Садівник – володарем цілого Саду Метеликів. В іншій статті, присвяченій аналізу роману Джона Фаулза, дослідниця Галуцьких І. зазначає, що «у структурі художнього твору тіло підлягає процесу «охудожнення», стаючи предметом естетичного бачення автором та отримуючи певну образну інтерпретацію, в якому специфіка світосприйняття, притаманна відповідному історичному періоду, знаходить відображення у своєрідності художніх образів» [2, с. 36]. Так само і в романі «Сад метеликів» тіла дівчат, а точніше – «їхні крила» стають предметом естетичної насолоди, і навіть після смерті прикрашають коридори лабіринту.

Ми уже згадували вище, що Садівник живе повноцінним життям у двох часопросторових вимірах. Майї вдалося підглядіти, сидячи на узвишші у Саду Метеликів, шматочок іншого життя колекціонера: «...Там, в іншій оранжереї, був справжній світ, із садівниками, від яких нікого не приховували, із дверима, що відчинялися Назовні, туди, де змінювалися. У реальному світі існував не Садівник, а людина, якою його вважали ті, що не були Метеликами. Людина, яка була задіяна у мистецтві й благочинності, а також у якомусь бізнесі – у багатьох сферах бізнесу, судячи з обмовок, яких він часом припускався» [3, с. 126–127]. Отже, обидва простори для Садівника були своїми, адже в обох просторах він був повновласним володарем. Можливо, у просторі Саду він почувався не лише впевнено, а й був по-справжньому щасливий і переконаний, що робить щасливою кожну з дівчат-бранок. Тут ми можемо говорити про вибір, розподіл ролей колекціонера-маніяка, які він грає в залежності від того, в якому просторі перебуває у певний час.

Зі спогадів Садівника читач дізнається, що першу дівчину з колекції довелося утримувати у підвалі до того часу, поки не збудував Сад, який він свідомо називає справжнім домом.

Простір кімнат дівчат не має характерологічної функції, незважаючи на те, що за час перебування у ньому, у дівчат з'являються певні речі. Проте, кожна з цих речей переважно є сувеніром для подруг дівчини, якої вже немає у живих. Це розуміє і Майя: «...моя кімната змінилася. Тепер простирадло на ліжку було густого рожевого кольору, ковдра – глибокого,

сяйливого пурпурового, а подушки я блілого золотаво-брунатного відтінку. <...> Тут таки стояли всілякі дрібнички. Найважливіші для мене – чи найособливіші – я зберігала на окремій полиці над ліжком.

Саме весь той дрібний крам – єдине, що в цій кімнаті якось віддзеркалювало її власницю, адже не було жодного предмета, який я обрала особисто. Та й дрібнички взагалі-то не могли геть нічого про мене розповісти.... Евіта якось розмалювала мені в подарунок камінець, зобразивши на ньому гарненьку хризантему, але це радше відображало її сонячну вдачу, а не мою власну. Те, що я зберігала цей подарунок, означало лишень, що важливою для мене була вона сама» [3, с. 252]. Таким чином дівчата, яких Садівник позбавив навіть власних імен, намагалися залишити по собі часточку справжніх себе.

Отже, у романі чітко окреслені часопросторові координати. Важливого значення набуває у творі психологічний хронотоп, що пов'язаний з усіма персонажами, які перебувають в одному просторі – Саду Метеликів. Дослідження хронотопу, на нашу думку, потребує подальшого глибшого літературознавчого і, можливо, психоаналітичного аналізу з урахуванням стилетворчої, характерологічної і сюжетотворчої його функцій.

Література

1. Землянська А.В., Землянський А.М. Діалектика душі й тіла в жіночих образах постмодерністського роману (на матеріалі творів М. Кундери «Нестерпна легкість буття» та Н. Зборовської «Українська реконкіста»). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр.* №23. 2018. С. 136–139.
2. Галуцьких І.А. Семантико-когнітивні аспекти різної інтерпретації тіла під владою в англійській художній прозі постмодернізму (на матеріалі тексту роману Дж. Фаулза «The Collector»). *Записки з романо-германської філології*. 2014. Вип. 1(32). С. 35–44.
3. Гатчисон Д. Сад метеликів / пер з англ. Д. Березіної. Харків : Віват, 2018. 352 с.
4. Помогайбо Ю. О. Постмодерністське колекціонування в літературі і арт-інсталяціях Німеччини. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. 2013. Випуск 33. 245–251.